

«Βόρεια Μακεδονία»: Ποιά επόμενη ημέρα;

Κώστας Α Λάβδας Καθηγητής Ευρωπαϊκής Πολιτικής στο Πάντειο
Πανεπιστήμιο

Η «επόμενη ημέρα» για τη Συμφωνία των Πρεσπών προσεγγίζεται ήδη με δυο διαφορετικούς τρόπους. Για κάποιους σημαίνει το αίσιο τέλος μιας περιπέτειας, ακόμη κι αν άφησε μια δυσάρεστη γεύση. Από την άλλη πλευρά, βρισκόμαστε όσοι εξακολουθούμε να πιστεύουμε ότι η Ελλάδα οφείλει να ελαχιστοποιήσει τις ζημίες και να μεγιστοποιήσει τα όποια οφέλη έστω και στο και πέντε, χωρίς να φανεί ασυνεπής απέναντι στους φίλους και συμμάχους της.

Μέσα στις επόμενες ημέρες ή ώρες, η κυβέρνηση στα Σκόπια θα ενημερώσει επίσημα την Αθήνα για την τροποποίηση του Συντάγματος την οποία προέβλεπε η Συμφωνία των Πρεσπών. Παρά τις επιμέρους νομικές ενστάσεις, όπως π.χ. ότι ο πρόεδρος της ΠΓΔΜ δεν έχει υπογράψει την κύρωση της συμφωνίας ούτε τις συνταγματικές τροπολογίες, η πραγματικότητα είναι ότι η ευρωπαϊκή κοινότητα αντιμετωπίζει το ζήτημα ως λήξαν. Τι πρέπει να γίνει;

Η Συμφωνία των Πρεσπών αποτέλεσε ένα συμβιβασμό μέτριο και δυνητικά επικίνδυνο. Βάσει αυτού του συμβιβασμού, με δεδομένες και τις τέσσερις τροπολογίες του Συντάγματος και τον συνοδευτικό εφαρμοστικό Νόμο που πέρασε τελικά από τη βουλή στα Σκόπια την Παρασκευή, 11η Ιανουαρίου, ο «Μακεδονικός λαός» καθίσταται και επισήμως υποκείμενο μιας «Μακεδονικής» κρατικής οντότητας που εμπεριέχει, επίσης, ομάδες «Αλβανικού, Τουρκικού, Βλάχικου, Σερβικού, Ρομά και Βοσνιακού λαού». Οπότε ο προσδιορισμός «Μακεδονική/ός» αναφέρεται – ανοικτά πια – τόσο στην ιδιότητα του πολίτη (υπηκοότητα) όσο και

σε έναν «λαό» που βέβαια συνυπάρχει με άλλους. Τα ίδια ισχύουν και για τη συνδρομή του κράτους της «Βόρειας Μακεδονίας» στη διασπορά των «λαών» του, πρώτιστα του «Μακεδονικού»:

«η Πολιτεία μεριμνά για την διασπορά του μακεδονικού λαού και για μέρος του αλβανικού λαού, του τουρκικού λαού, του βλάχικου λαού, του σερβικού λαού, του λαού των Ρομά, του βοσνιακού λαού και των άλλων και καλλιεργεί και προωθεί τους δεσμούς με την πατρίδα».

Όπως επισήμανα αναλυτικά από την πρώτη στιγμή, με τη Συμφωνία των Πρεσπών, η Ελλάδα αναγνώρισε για πρώτη φορά «Μακεδονική» υπηκοότητα και, έμμεσα αλλά σαφώς, «Μακεδονική» εθνότητα. Επίσης «Μακεδονική» γλώσσα συνδεόμενη με αυτή (στο άρθρο 1). Με την αναγνώριση της υπηκοότητας ως «Μακεδονικής» και όχι –έστω– ως «Βορειομακεδονικής» ή «Νεομακεδονικής», παραχωρείται για πρώτη φορά από την πλευρά της Ελλάδας ο όρος ενώ με την αναγνώριση ως επίσημης γλώσσας της «μακεδονικής» ανοίγει ο δρόμος για την περαιτέρω χρήση της γλώσσας ως οχήματος του Μακεδονισμού.

Διαβάστε σχετικά: Η «Βόρεια Μακεδονία» θα εξάγει αστάθεια: Μια αποτίμηση από την ελληνική σκοπιά

Το κεκτημένο του Βουκουρεστίου εγκαταλείφθηκε χωρίς να πετύχουμε κάτι καλύτερο, ενώ για τα Σκόπια ανοίγει ο δρόμος της αναγνώρισης και ένταξης σε διεθνείς οργανισμούς που μέχρι χθες περίμεναν τη διευθέτηση με την Αθήνα ως απαραίτητη προϋπόθεση. Το γεγονός ότι **στον εφαρμοστικό Νόμο αναφέρεται ότι «η υπηκοότητα θα είναι μακεδονική / πολίτης της Δημοκρατίας της Βόρειας Μακεδονίας**, το οποίο δεν προσδιορίζει ούτε προκαθορίζει την εθνότητα στην οποία ανήκουν οι πολίτες» δεν αλλάζει απολύτως τίποτε. **Η εξειδίκευση «Βορειομακεδονική», αντίθετα, θα άλλαζε πολλά.**

Επειδή στο μεταξύ άνθισαν και πολλές παρανοήσεις στο δημόσιο λόγο, όπως π.χ., ότι δήθεν η υπηκοότητα δεν συνεπάγεται και μια (οσοδήποτε πλουραλιστική) υποκείμενη εθνική συλλογική οντότητα, ας ξεκαθαρίσουμε το ζήτημα στην απλούστερη και σαφέστερη εκδοχή του. Στην **Τσεχοσλοβακία** συνυπήρχαν δυο έθνη σε ένα κράτος και το διαζύγιο που – ευτυχώς – υπήρξε βελούδινο οδήγησε στην εκπροσώπηση του καθενός από ξεχωριστό κράτος. Στην **μεταπολεμική Γερμανία**, από την άλλη πλευρά, ένα έθνος χωρίστηκε σε δυο κράτη μέχρι το τέλος της δεκαετίας του 1980 λόγω γεωπολιτικών και ιδεολογικών συγκυριών. **Με**

την παρούσα συμφωνία, μακροπρόθεσμα αυτό που μένει είναι η ύπαρξη δυο γειτονικών κρατών, της Ελλάδας και της «Μακεδονίας», όπου ο εθνικός προσδιορισμός («Μακεδονικός») για το νέο κράτος θα υπερισχύσει σε σχέση με τον εσωτερικό, τοπικό της ελληνικής Μακεδονίας.

Οι διαδικασίες που ακολουθήθηκαν για να διαμορφωθεί το τελικό κείμενο διάβρωσαν περαιτέρω την εθνική συνεννόηση στην Ελλάδα, εντείνοντας και τις διαφορές Βορρά-Νότου. Ενώ ανέδειξαν και την **αλβανική επιρροή στα Σκόπια**, προς το παρόν στην κατεύθυνση στήριξης της Συμφωνίας. Παράλληλα, η Συμφωνία μετακυλίζει στο τερέν της **εσωτερικής πολιτικής της ΠΓΔΜ** τις δυνατότητες πρωτοβουλιών. **Βάσει των εκεί εσωτερικών πολιτικών εξελίξεων, θα έχουμε κάθε τόσο αμφισβητήσεις, διεκδικήσεις και αστάθεια.** Η εσωτερική πολιτική της ΠΓΔΜ είναι επιρρεπής σε Τουρκικές και Αλβανικές επιρροές, κάτι που ορισμένοι υπολογίζουν με αφοπλιστική αφέλεια ότι θα πάψει να ισχύει ως δια μαγείας με την ένταξη στο ΝΑΤΟ και την έναρξη συνομιλιών με την ΕΕ.

Όμως η Συμφωνία και η τελική αποδοχή της από τη Βουλή στα Σκόπια είναι γεγονός, όπως γεγονός είναι και η πρόβλεψη της για τις υποχρεώσεις της Αθήνας. **Εάν η Ελλάδα και η πολιτική οικονομία της ήταν διαφορετικά οργανωμένες, θα μπορούσαμε να θεωρήσουμε τον προβληματικό αυτό συμβιβασμό καταρχήν αποδεκτό. Αλλά δεν είναι.** Οι ανοησίες που αναπαράγονται για τη σημασία της «οικονομικής ισχύος» της Ελλάδας απέναντι στην ΠΓΔΜ δεν αξίζουν ούτε το χαρτί στο οποίο γράφονται. Η ουσία είναι ότι τα ελληνικά οικονομικά συμφέροντα ποτέ δεν έδρασαν σοβαρά ως lobbies στα Σκόπια ή στα Τίρανα. Με δεδομένο τον ελλιπή δυναμισμό της Ελληνικής οικονομικής δραστηριότητας υπό τις παρούσες συνθήκες και την καχεξία της οργανωμένης Ελληνικής οικονομικής διπλωματίας, είναι πολύ πιθανότερο να ωφεληθεί οικονομικά η ΠΓΔΜ από τη συμφωνία παρά η Ελλάδα. Ακριβώς αυτή η αδυναμία επιρροής στην ΠΓΔΜ παρά τη σημαντική ελληνική επιχειρηματική παρουσία εκεί (αδυναμία που επιβεβαιώθηκε άλλωστε στο πρόσφατο παρελθόν) καθιστά επικίνδυνο κάθε προβληματικό συμβιβασμό με τη γείτονα. Όλα θα εξαρτηθούν από τις εσωτερικές εξελίξεις στα Σκόπια (η εκλογή προέδρου που πλησιάζει θα μας δώσει μια πρώτη γεύση) και από το εάν θα παραμείνει αναθεωρητική χώρα η ΠΓΔΜ στην εξωτερική πολιτική της.

Τι συμφέρει σήμερα;

Ανεξαρτήτως της ψήφου εμπιστοσύνης στην κυβέρνηση, θα ήταν εθνικά συμφέρον να μην κυρωθεί η Συμφωνία από την Βουλή των Ελλήνων. Λόγοι υπάρχουν και έχουν αναδειχθεί από άξιους παρατηρητές: από τις ρητορικές εξάρσεις των επίσημων, κυβερνώντων υποστηρικτών της Συμφωνίας στα Σκόπια μέχρι τις προθεσμίες που δεν τηρήθηκαν εκεί και την αντίδραση του προέδρου της ΠΓΔΜ. Ξεκινώντας από τη Συμφωνία και βελτιώνοντας την, **μια συμπληρωματική διαπραγμάτευση** – που, ας είμαστε σοβαροί, δεν θα μπορούσε να είναι από την αρχή – θα θεωρούσε ως όρο εκ των ουκ άνευ, τόσο σε θέματα υπηκοότητας όσο και σε θέματα Διασποράς, τον προσδιορισμό «Βορειομακεδονική /ος». Θα ήταν η ελάχιστη αναγκαία συνθήκη για περαιτέρω βήματα προσέγγισης, εάν η πλευρά της Ελλάδας δεν επιθυμεί να απωλέσει κάθε πρόσχημα εθνικής αξιοπρέπειας και συμβολικής ισχύος. Αλλά η πλειοψηφία των παρόντων – αυτή η συνταγματική έκπτωση του κοινοβουλευτισμού – καθιστά αυτή την έκβαση απίθανη στην Αθήνα. Όλα δείχνουν ότι η Συμφωνία θα κυρωθεί. Και, ας είμαστε σοβαροί, αν η Συμφωνία κυρωθεί από τη Βουλή των Ελλήνων, η ένταξη στο NATO δεν μπορεί παρά να ακολουθήσει.

Τι μένει για την επόμενη ημέρα;

Δυό σημαντικά πεδία. Το **πρώτο** αναφέρεται στην ευρωπαϊκή πορεία της γείτονος. Ο δρόμος προς το NATO άνοιξε. Η πορεία προς την ΕΕ όμως, είναι μια διαφορετική ιστορία. Με αφορμή και την περίπτωση αυτή, η Ελλάδα θα πρέπει να βρεθεί στο προσκήνιο των διαβουλεύσεων για το αμφιλεγόμενο μέλλον των «διευρύνσεων» στην Ευρωπαϊκή ενοποίηση. Παρότι η συζήτηση δεν μπορεί παρά να είναι μεγάλη, η «μαγική λύση» των συνεχών διευρύνσεων που είχε υποτεθεί, μετά το τέλος του Ψυχρού Πολέμου, ότι θα θεραπεύσουν «πάσαν νόσον», θα πρέπει να αναθεωρηθεί. Υπάρχουν άλλες δυνατότητες, ειδικά κάθεστώς και συμφωνίες σύνδεσης που θα πρέπει να προσπαθήσουμε να διερευνήσουμε διεξοδικά.

Το **δεύτερο πεδίο** συντίθεται από δυο διακριτές αλλά τελικώς συμπληρωματικές πτυχές και αναφέρεται στη ελληνική **οικονομική και πολιτιστική διπλωματία**. Με σοβαρότητα και χωρίς ερασιτεχνισμούς που εκθέτουν τη χώρα, πέρα από τους δράστες. Γενικά, η περαιτέρω διαμόρφωση και επεξεργασία της εικόνας της χώρας στη διεθνή της

παρουσία περνά μέσα από την αναστοχαστική διάθεση και αυτοκριτική δυνατότητα όλων μας απέναντι στην «Ελλάδα» του 21ου αιώνα. Η διαμόρφωση της εικόνας της χώρας ως brand (nation branding), στην οποία η πολιτιστική διπλωματία μπορεί να αποτελέσει κρίσιμο μέσο πολιτικής, μας ενθαρρύνει – πέρα από την επικοινωνιακή αναγκαιότητα – να προβληματιστούμε και ουσιαστικά πάνω στο κρίσιμο αλλά απωθημένο ερώτημα, τι Ελλάδα θέλουμε. Ειδικότερα σε σχέση με τη «Βόρεια Μακεδονία», η πρόκληση θα είναι μεγάλη, για τους λόγους που αναπτύχθηκαν πιο πάνω. Εάν υιοθετηθεί η γνώριμη πρακτική του αυτόματου πιλότου, οι εξελίξεις θα είναι δυσάρεστες για την Ελλάδα. Ο Ελληνισμός έχει απαντήσει σε μεγάλες προκλήσεις στο παρελθόν. Ας ελπίσουμε ότι θα τα καταφέρει και πάλι – γι αυτό, όμως, θα χρειαστεί μια νέα πολιτική, κοινωνική και συμβολική εκκίνηση.